УДК 811.161.2’42

https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-5(35)-713-726

Савчук Наталія кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної лінгвістики, зарубіжної літератури та журналістики**,** Уманський державний педагогічнийуніверситет імені Павла Тичини, м. Умань, https://orcid.org/0000-0002-8835-3921

МОВЛЕННЄВА ЕТИКА У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЖУРНАЛІСТІВ

Анотація. У статті проаналізовано ключові виклики, які постають перед професійними журналістами в умовах цифрової трансформації комунікативного середовища, зокрема в аспекті дотримання мовленнєвої етики. Розглянуто розмиття меж між приватною та публічною комунікацією журналістів, а також вплив соціальних мереж на трансформацію професійного мовлення.

З’ясовано, що висловлювання медіапрацівників у персональних цифрових акаунтах сприймаються як складова їхньої професійної репутації, що унеможливлює повне розділення особистої думки та офіційної позиції. Доведено, що цифрове середовище створює умови для зростання агресивної риторики, зокрема через алгоритмічне підсилення емоційно забарвленого контенту, відсутність модерації та анонімність комунікації.

Обґрунтовано необхідність збереження балансу між правдивим висвітленням подій та недопущенням мови ворожнечі, особливо в контексті воєнного стану. Визначено, що ефективною відповіддю на ці виклики є інституціоналізація мовленнєвої етики, зокрема шляхом оновлення професійних кодексів, впровадження освітніх дисциплін з цифрової комунікації, створення словників рекомендованої лексики та використання технологій штучного інтелекту для автоматичного контролю за якістю мовлення. Розглянуто практики саморегуляції в українському медіасередовищі, зокрема діяльність Комісії з журналістської етики, як приклад ефективного механізму регулювання. Сформовано висновки щодо необхідності підвищення етичної компетентності журналістів як запоруки збереження довіри аудиторії в умовах зростаючої інформаційної конкуренції та ризиків комунікативної деградації.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі трансформацій мовленнєвих практик журналістів у цифровому середовищі, розробленні нормативно-етичних моделей регулювання пуб-

лічної комунікації та вивченні впливу цифрових технологій на формування мовної культури в медіадискурсі.

Ключові слова: мовленнєва етика, цифрове середовище, журналістика, публічна комунікація, мова ворожнечі, соціальні мережі, саморегуляція, професійні стандарти, етична відповідальність, мовна культура, медіадискурс, інституціоналізація, штучний інтелект.

Savchuk Nataliia Candidate of philological sciences, associate professor, Associate Professor of the Department of Applied Linguistics, Foreign Literature and Journalism of the Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna, https://orcid.org/0000-0002-8835-3921

SPEECH ETHICS IN THE DIGITAL AGE: CHALLENGES AND PROSPECTS FOR PROFESSIONAL JOURNALISTS

Abstract. The article analyzes the key challenges facing professional journalists in the context of the digital transformation of the communication environment, in particular in terms of compliance with speech ethics. The blurring of the boundaries between private and public communication of journalists is considered, as well as the impact of social networks on the transformation of professional speech.

It is found that the statements of media workers in personal digital accounts are perceived as a component of their professional reputation, which makes it impossible to completely separate personal opinion and official position. It is proven that the digital environment creates conditions for the growth of aggressive rhetoric, in particular through algorithmic reinforcement of emotionally colored content, lack of moderation and anonymity of communication.

The need to maintain a balance between truthful coverage of events and the prevention of hate speech, especially in the context of martial law, is substantiated. It is determined that an effective response to these challenges is the institutionalization of speech ethics, in particular by updating professional codes, introducing educational disciplines in digital communication, creating dictionaries of recommended vocabulary, and using artificial intelligence technologies for automatic control of speech quality. Self-regulation practices in the Ukrainian media environment are considered, in particular the activities of the Commission on Journalistic Ethics, as an example of an effective regulatory mechanism. Conclusions are drawn regarding the need to increase the ethical competence of journalists as a guarantee of maintaining audience trust in conditions of growing information competition and risks of communicative degradation.

Prospects for further research include an in-depth analysis of the transformations of journalists' speech practices in the digital environment, the development of normative and ethical models for regulating public communication, and the study of the impact of digital technologies on the formation of speech culture in media discourse.

Keywords: speech ethics, digital environment, journalism, public communication, hate speech, social networks, self-regulation, professional standards, ethical responsibility, speech culture, media discourse, institutionalization, artificial intelligence.

Постановка проблеми. У сучасну цифрову епоху відбувається кардинальна трансформація комунікаційного середовища, що напряму впливає на мовленнєву етику журналістів. Поява інтернет-журналістики, соціальних мереж та блогів розмиває межу між особистим і професійним спілкуванням медійників. Журналісти тепер взаємодіють з аудиторією не лише через офіційні канали ЗМІ, але й через власні акаунти у соцмережах, онлайн-стрими, коментарі на платформах. Така публічність кожного висловлювання підсилює соціальну відповідальність за слово. Водночас швидкість обміну інформацією та зниження контролю якості контенту створюють передумови для порушення мовленнєвих норм і етичних стандартів. Як зазначають дослідники, високий темп і формат цифрового спілкування (наприклад, обмеження символів у твітах) спонукають до мовних експериментів, появи нових жаргонізмів та відходу від традиційних норм граматики [9]. Вказані обставини засвідчують високий рівень актуальності означеної проблематики, зокрема потребу у концептуальному переосмисленні категорії мовленнєвої етики журналіста в умовах цифрової трансформації медіа. Крім того, соціально-політичні виклики останніх років, насамперед, збройна агресія Російської Федерації проти України, актуалізували питання етичної допустимості висловлювань у публічному просторі. Сучасне українське медіасередовище опинилося в умовах посилення мовленнєвої агресії та риторичної поляризації, що породжує складну комунікативно-етичну дилему, де проходить межа між емоційною насиченістю журналістського висловлювання та дотриманням професійних стандартів інформаційної діяльності [1, с. 73]. Наприклад, фраза «*Русскій воєнний корабль, іди на...*», яка стала мемом і символом спротиву, вийшла за рамки приватного спілкування і прозвучала в медіапросторі, що змусило професійну спільноту переглянути межі дозволеного у публічному мовленні. Комісія з журналістської етики (КЖЕ) навіть окремо розглядала питання вживання ненормативної лексики під час війни і визнала, що винятковий контекст може виправдати появу лайливих виразів в ефірі,

якщо це відповідає суспільним інтересам та свободі слова. Таким чином, виникла нова реальність мовленнєвої етики, де традиційні норми випробовуються на міцність новими викликами цифрової доби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема культури мовлення журналістів та дотримання етичних норм у медіадискурсі не є новою для науковців і медіа-експертів, але в цифрову епоху вона набуває нових аспектів. Ще до широкого поширення соціальних мереж дослідники акцентували увагу на мовностилістичні та етичні аспекти журналістики. Зокрема, Г. Шумицька досліджувала виражальні можливості та комунікативну специфіку заголовків інформаційних повідомлень на телебаченні, підкреслюючи необхідність дотримання професійної етики навіть за умов зростання елементів інфотейнменту (поєднання інформації і розваги) [11].

Крім того, питання мовної культури журналіста розроблялося як у лінгвістичному, так і в соціально-комунікаційному аспектах. З'явилися праці, присвячені культурі мовлення як професійному стандарту роботи журналіста та вихованню мовної компетентності майбутніх медійників. Так, Я. Шебештяна у своїх дослідженнях підкреслювала, що студенти-журналісти мають оволодіти найвищим комунікативним рівнем культури мови, адже від якості їхнього мовлення залежить ефективність і етичність журналістської діяльності [10]. Формування навичок ввічливого, точного і дохідливого висловлення думок розглядається як невід'ємна складова професійної підготовки.

Окремий напрям досліджень стосується впливу новітніх цифрових технологій на мовні норми та стилістику комунікації. Нещодавнє дослідження І. Холод і Т. Калініченко аналізує трансформацію мовних стандартів під впливом соцмереж, блогів та месенджерів. Автори зазначають, що мультимедійність і персоніфікований характер онлайн-взаємодії ведуть до зростання неформальності мовлення та зниження ролі традиційних граматичних правил [9]. З одного боку, це розширює виражальні можливості журналістів, дозволяє говорити з авдиторією більш живою мовою. З іншого боку, виникає ризик розмивання меж між розмовним і публіцистичним стилем, появи в професійному медіатексті сленгу, жаргонізмів, а іноді й ненормативної лексики. Дослідники підкреслюють, що збереження мовної культури за умов цифровізації є надзвичайно важливим, та закликають адаптувати освітні програми під нові реалії, щоби навчити журналістів орієнтуватися в динамічному мовному ландшафті [9].

Питання мовленнєвої етики в Інтернеті також висвітлюються у фахових публікаціях і рекомендаціях медійних організацій. Інститут масової інформації (IMI) у 2023 році провів моніторинг використання

нецензурної лексики в українських медіа та оприлюднив висновки щодо етичності таких випадків [7]. Вони дійшли висновку, що загалом журналістська практика має уникати ненормативної лексики, окрім як цитуючи пряму мову або у разі виняткової суспільної необхідності.

Ще одним важливим джерелом є Кодекс етики українського журналіста, який визначає базові морально-етичні орієнтири професії. Хоча Кодекс було ухвалено ще до активного розвитку соцмереж, його положення залишаються актуальними і для цифрового дискурсу. Зокрема, у статті 15 Кодексу проголошено недопустимість будь-якої дискримінації або ворожнечі за ознаками мови, раси, релігії, національності чи політичних уподобань [6]. Таким чином, на рівні професійної етики закріплено обов'язок медійників поважно ставитися до людини і не розпалювати ненависті.

Отже, на основі проведеного аналізу, можемо констатувати, що вчені висвітлюють проблему мовленнєвої етики журналістів з різних боків – від теоретичного обґрунтування культури мовлення до практичних кейсів порушень етичних норм у цифровому середовищі. Але, на сьогодні не було вивчено сучасні виклики мовленнєвої етики журналістів у цифрову епоху та можливі шляхи їх подолання.

Мета статті – аналіз основних викликів, які постають перед професійними журналістами у сфері мовленнєвої етики в цифрову епоху, а також визначення перспективних шляхів забезпечення високих стандартів мовлення в умовах новітнього медіасередовища.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових викликів мовленнєвої етики у сучасному медіапросторі є розмитість меж між приватною та публічною комунікацією. У контексті функціонування соціальних мереж журналіст фактично набуває статусу індивідуального медіабренду, а його висловлювання сприймаються аудиторією як частина цілісного професійного образу незалежно від каналу комунікації – офіційної публікації, особистого допису чи коментаря у цифровому середовищі. За даними Комісії з журналістської етики (КЖЕ), представник медіа несе відповідальність за дотримання етичних норм незалежно від контексту висловлювання – у межах службової діяльності або в приватному цифровому просторі [5].

Цифрова комунікація породжує ризики неусвідомленого порушення етичних стандартів, зокрема у випадках емоційно забарвлених або політично чутливих заяв, зроблених журналістами на особистих сторінках [2, с. 223]. Такі повідомлення можуть бути інтерпретовані як офіційна позиція редакції або ЗМІ в цілому, що створює загрозу для репутації медіаорганізацій. В українській практиці вже зафіксовано випадки, коли

редакції отримували офіційні скарги від споживачів контенту на приватні пости своїх співробітників у соціальних мережах [5].

У відповідь на зазначені тенденції, у 2020 році Комісією з журналістської етики було сформульовано низку етичних рекомендацій, спрямованих на забезпечення відповідальної комунікативної поведінки журналістів у цифровому середовищі. Зокрема, обґрунтовано доцільність чіткого розмежування професійних і особистих каналів комунікації, з обов'язковим позначенням меж між приватною думкою автора та офіційним журналістським повідомленням. Окрему увагу приділено недопустимості використання агресивної риторики, мови ворожнечі, образливих висловлювань, а також закликів до насильства чи проявів дискримінації в будь-якій формі [5].

У сучасному інформаційному середовищі цифрові платформи нерідко стають платформою інтенсивного поширення агресивної риторики. Анонімність користувачів та відсутність механізмів ефективної модерації в інтернет-просторі спричиняють значне зростання кількості комунікативних актів, що містять прояви образливого мовлення, дискредитації, ксенофобії та мовленнєвої агресії. У цьому контексті журналісти, як активні учасники публічного дискурсу, перебувають у подвійній позиції, з одного боку, вони нерідко стають об'єктами таких нападів, а з іншого – можуть самі, під впливом домінантних емоційних тональностей цифрового простору, несвідомо відтворювати некоректні або етично сумнівні мовні конструкції.

Особливо загострилася ця проблема в умовах повномасштабної війни, коли зросла кількість передумов для формування й використання мови ворожнечі щодо противника. З одного боку, громадськість очікує від засобів масової інформації чіткої, недвозначної артикуляції фактів, викриття злочинів агресора та вираження суспільного осуду. З іншого – зростає ризик переходу до риторики ненависті, яка суперечить як основоположним етичним принципам журналістської діяльності, так і міжнародним стандартам, зокрема Женевським конвенціям, що забороняють пропаганду ворожнечі навіть у воєнний період.

Актуальні дослідження українських медіа-аналітиків та експертів, зокрема П. Мірошниченка, вказують на трансформацію мовленнєвих практик у бік дедалі частішого використання негативно забарвленої лексики, зневажливих прізвиськ, стигматизуючих епітетів у публікаціях про представників збройних сил та політичного керівництва країни-агресора [8]. Хоча такі висловлювання можуть мати певне психологічне обґрунтування, з позицій етичної відповідальності виникає серйозна дилема – де проходить межа між правомірним емоційним реагуванням на прояви агресії та порушенням норм професійної комунікації.

Моніторингові дослідження контенту провідних українських онлайн-медіа за період 2022–2023 років засвідчили наявність випадків порушення журналістських стандартів, зокрема у вигляді узагальненої мови ворожнечі щодо окремих національних чи соціальних груп [8]. Такі випадки включають низку негативних наслідків, по-перше, підривають довіру до медіа з боку тієї частини аудиторії, яка очікує об'єктивності, збалансованості та виваженості висвітлення; по-друге, створюють загрозу юридичної відповідальності, враховуючи чинне законодавство України у сфері протидії дискримінаційним висловлюванням.

Отже, ключовим завданням мовленнєвої етики в цифрову епоху постає збереження балансу між правдивим і принциповим висвітленням дій агресора та уникненням мовних форм, що сприяють дегуманізації, узагальненню чи розпалюванню ворожнечі. Професійна рефлексія журналіста в умовах війни повинна ґрунтуватися на етичній відповідальності перед суспільством, а також на дотриманні засад гуманізму й законодавчо закріплених норм публічного мовлення.

Українській журналістиці історично була притаманна висока мовна культура, що виявлялася у стилістичній виваженості, дотриманні літературних норм та уникання вульгаризмів і просторіччя в публікаціях. Однак цифровізація медіа та трансформація комунікативного середовища зумовили зміну мовностильових пріоритетів у журналістському дискурсі. У сучасному інформаційному просторі все частіше фіксується використання сленгових конструкцій, неформальних виразів і навіть ненормативної лексики, яка ще донедавна вважалася неприйнятною у професійному медіаконтенті.

До основних чинників такої тенденції належить прагнення привернути увагу молодіжної аудиторії шляхом використання «живої» мови; зростання кількості прямих цитат публічних осіб, які часто не дотримуються етикетних норм мовлення; а також зниження соціальної чутливості до ненормативної лексики, що особливо посилилося в умовах повномасштабної війни. У таких обставинах табу на вживання ненормативної лексики в певних контекстах фактично послаблюється.

Дослідження, проведене Інститутом масової інформації (ІМІ), підкреслює помітне зростання частоти використання ненормативної лексики в українських ЗМІ починаючи з 2022 року, зокрема у заголовках новин. Комісія з журналістської етики (КЖЕ), реагуючи на відповідні звернення, наголосила на необхідності дотримання фахових стандартів журналістики, які не тотожні правилам ведення приватного блогу чи неформального спілкування в соціальних мережах. Зокрема, Комісією було сформульовано низку рекомендацій, спрямованих на регулювання

використання ненормативної лексики в медіаматеріалах. Серед них – недопущення прямого використання ненормативної лексики в заголовках, застосування часткового завуалювання (наприклад, передача лише початкової літери з подальшим трикрап'ям), а також обов'язкове попередження читачів у текстах про наявність ненормативних висловлювань [7].

У контексті окремого випадку – поширення в медіапросторі широко відомої фрази-звернення, адресованої російському військовому кораблю, – Комісія з журналістської етики розглянула скаргу глядача щодо демонстрації цієї репліки у вигляді текстової вставки на телебаченні. Враховуючи специфіку обставин виникнення даного висловлювання, а також його символічне та суспільно значуще навантаження, Комісія дійшла висновку про допустимість його використання в межах реалізації права на свободу вираження поглядів та задоволення суспільного інтересу [5], проте одночасно зазначила, що це винятковий випадок, який не може вважатися прецедентом для загального послаблення мовних норм.

Таким чином, сучасна українська журналістика постає перед викликом збереження мовної культури в умовах поширення інтернет-сленгу та зниження регуляторних стандартів у цифровому середовищі. Надмірна лібералізація мовного оформлення журналістських матеріалів загрожує як девальвацією професійної етики, так і зниженням загального рівня публічного дискурсу, що, у свою чергу, може негативно позначитися на авторитеті журналістики як суспільно значущої й інтелектуальної практики [3, с. 32].

Окрім безпосередніх проявів вербальної агресії або надмірної фамільярності в мовленні журналістів, цифрова епоха формує нові, більш латентні виклики для етики масової комунікації. Зокрема, алгоритми соціальних мереж сприяють просуванню контенту, що викликає потужний емоційний відгук (зокрема, обурення, гнів або шок), що стимулює журналістів, навіть тих, що орієнтовані на дотримання професійних стандартів, до використання клікбейт-заголовків, перебільшень та провокаційних формулювань. Такі комунікативні стратегії, хоча й не завжди містять прямі порушення – зокрема, дезінформацію чи відверті образи – однак суперечать етичному принципу доброчесності та поваги до аудиторії. Цифровий медіадискурс функціонує відповідно до логіки віральності, що нерідко конфліктує з базовими засадами відповідальної журналістики, такими як достовірність, збалансованість, неупередженість та уникнення сенсаційності. Крім того, розвиток інтернет-комунікації сприяв виникненню таких феноменів, як тролінг і токсичні флешмоби, що характеризуються навмисним використанням провокаційної лексики з метою привернення уваги або здійснення інформаційного впливу. За таких умов

особливої актуальності набуває завдання для журналістів чітко дистанціюватися від подібних псевдокомунікаторів, дотримуючись високих стандартів професійної етики.

Незважаючи на виявлені комунікативні ризики, цифрова епоха одночасно створює передумови для інституціоналізації та зміцнення етичних стандартів публічного мовлення. У контексті стрімкої трансформації медіапростору професійні журналісти отримують потенціал не лише до адаптації, а й до активного впливу на підвищення рівня мовленнєвої культури в суспільстві. Сучасні цифрові інструменти, зокрема платформи з інтерактивним зворотним зв'язком, аналітичні сервіси та системи контролю за якістю контенту, можуть бути ефективно використані для посилення дотримання принципів достовірності, неупередженості та мовної етики у професійній діяльності.

У цьому контексті розглянемо кілька перспективних напрямів розвитку та можливих інституційних рішень.

1. Розробка і впровадження оновлених етичних кодексів та редакційних політик. Медіаорганізації вже усвідомили потребу включити у свої внутрішні документи положення, що регулюють поведінку журналістів онлайн. В багатьох західних редакціях існують соціальні медіа policy, які визначають, що можна (чи не можна) постити журналісту в приватному акаунті, аби не зашкодити репутації видання. В Україні цей процес також розпочався. Комісія з журналістської етики рекомендувала редакціям розробляти такі правила на рівні кожного медіа.

Однією з ключових перспектив розвитку медіасфери в умовах цифрової трансформації є процес інституціалізації мовленнєвої етики, який передбачає нормативне закріплення стандартів комунікативної поведінки журналіста як у професійній діяльності, так і в позапрофесійному публічному просторі. Передбачається, що оновлена редакція Кодексу етики українського журналіста включатиме спеціалізовані положення, спрямовані на регламентацію публічних висловлювань у соціальних мережах, із забороною мови ворожнечі, деструктивного контенту та інших форм девіантної комунікації в онлайн-середовищі. Уже на сучасному етапі міжнародні журналістські організації, зокрема Міжнародна федерація журналістів (IFJ) та «Репортери без кордонів», пропонують концептуальні розробки у вигляді нормативно-методичних матеріалів, які розглядають принципи медіаетики в умовах цифрової доби [4, с. 403]. Вказані матеріали можуть бути адаптовані до національного законодавчого поля та використані як основа для формування уніфікованого етичного регламенту, що охоплює як традиційні, так і цифрові формати журналістської комунікації.

2. Підвищення рівня освіти та медіаграмотності журналістів щодо мовленнєвої культури. У сучасному освітньому просторі простежується тенденція до посилення уваги до питань етичної комунікації в цифровому середовищі, що відображається у змісті навчальних програм зі спеціальності «Журналістика». Зокрема, до освітніх планів включаються дисципліни, орієнтовані на формування відповідальної комунікативної поведінки, такі як «Цифровий етикет та комунікація в інтернеті», «Культура мовлення журналіста» тощо. Перспективним напрямом є впровадження систематичних форм підвищення кваліфікації для медіапрацівників, зокрема проведення спеціалізованих тренінгів, семінарів і воркшопів, присвячених етичним викликам цифрової взаємодії.

У результаті зазначених змін формується модель журналіста як соціального фільтра, здатного запобігати проникненню у публічний дискурс мовної агресії, упереджених штампів або лінгвістичної токсичності. Більше того, через власну комунікативну практику фахівець може здійснювати позитивний вплив на загальну культуру суспільного мовлення, демонструючи приклади ввічливої, аргументованої, критично орієнтованої, але водночас коректної комунікації.

3. Використання технологій для контролю якості мовлення. Цифрові технології, поряд із продукуванням нових загроз для етичної комунікації, одночасно виступають засобом їх нейтралізації. Одним із таких засобів є автоматизовані програмні рішення, призначені для виявлення мовних маркерів девіантної комунікації, зокрема ненормативної лексики. Вони функціонують у вигляді лінгвістичних фільтрів, здатних ідентифікувати та блокувати образливі або дискримінаційні висловлювання в онлайн-коментарях. У редакційній практиці перспективним видається запровадження штучного інтелекту для модерації інтерактивного контенту, що дозволяє підтримувати належний рівень дискурсивної етики у взаємодії з аудиторією.

Крім технічних рішень, значний потенціал мають нормативно-лінгвістичні розробки у формі словників і глосаріїв етично нейтральної лексики. Такі ресурси можуть містити семантично вивірені синонімічні конструкції, які замінюють стигматизуючі або соціально неприйнятні мовні одиниці (наприклад, трансформація з «інвалід» на «особа з інвалідністю»). Інтеграція подібних ресурсів до редакційних протоколів може сприяти формуванню сталих мовних норм у роботі з чутливою тематикою, зокрема щодо етнічних, гендерних або сексуальних меншин.

У стратегічній перспективі можливим є впровадження систем моніторингу публічного мовлення, базованих на технологіях машинного навчання та аналізу великих масивів текстових даних. Такі системи здатні

здійснювати оперативне виявлення відхилень від етичних норм, включно з наростанням агресивної лексики в окремих інформаційних ресурсах. Хоча подібні проєкти наразі знаходяться на етапі апробації, вони становлять основу для формування адаптивної моделі регулювання дискурсу в умовах цифрової комунікації.

4. Саморегуляція та підтримка культури мовлення в професійному середовищі. Вагомим вектором розвитку механізмів забезпечення етичності публічного дискурсу в цифрову епоху є посилення ролі інституцій саморегуляції, зокрема таких як Комісія з журналістської етики, Незалежна медійна рада та інші профільні утворення. Значущість діяльності зазначених структур істотно зростає в умовах цифровізації медіапростору, оскільки вони спроможні оперативно реагувати на новітні виклики, породжені трансформацією форматів комунікації. Регулярні заяви, роз'яснення та рішення цих органів у сфері мовленнєвої етики виконують функцію нормативних орієнтирів і створюють прецеденти, на які орієнтуються інші суб'єкти журналістської діяльності.

За умов ефективного функціонування інститутів саморегуляції з'являється можливість мінімізувати ризики надмірного державного втручання у сферу медійного мовлення, забезпечивши баланс між свободою слова та етичною відповідальністю. Водночас одним із перспективних напрямів є розвиток горизонтальних професійних комунікацій журналістів у цифрових середовищах – тематичних онлайн-спільнот, дискусійних груп, профільних чатів тощо, які слугують платформами для обговорення сумнівних з етичної точки зору кейсів та взаємної підтримки в дотриманні професійних стандартів.

Формування культури критичної рефлексії щодо власного мовлення поступово утверджується як складова редакційної етики. Така культура передбачає внутрішньоредакційні практики колективного аналізу комунікативних продуктів, зокрема щодо допустимості формулювання заголовків, відповідності мовного оформлення соціально чутливих тем принципам коректності й недискримінаційності. У перспективі це сприятиме формуванню сталого етичного клімату в медіаорганізаціях, де дотримання норм мовної доброчесності визнається цінністю.

У результаті відбувається формування взаємозалежної моделі комунікативного впливу, в межах якої якість журналістського мовлення справляє виховний ефект на аудиторію, формуючи вимогливість до публічного слова, тоді як медіаспоживачі, виявляючи критичну позицію щодо порушень мовленнєвої етики, стимулюють журналістів підтримувати високі стандарти професійної комунікації.

Висновки. Аналіз викликів, спричинених цифровою трансформацією суспільства, засвідчує, що мовленнєва етика журналіста є динамічним феноменом, чутливим до технологічних і соціокультурних змін. Новітні комунікаційні платформи породжують низку проблем, зокрема необхідність контролю емоційності висловлювань, дотримання професійних стандартів у контексті поширення інтернет-сленгу та збереження лінгвістичної коректності. Водночас незмінними залишаються базові етичні принципи журналістики – достовірність, повага, відповідальність і коректність, актуальність яких лише посилюється через миттєве поширення інформації та репутаційні ризики.

У сучасному медіасередовищі важливо дотримуватись меж допустимого у висловлюваннях: свобода слова не передбачає вседозволеності та має поєднуватися з недопущенням мови ворожнечі, дискримінаційної лексики й нетолерантних означень. Водночас журналіст зобов'язаний чесно подавати факти, уникаючи надмірних евфемізмів, що викривляють зміст. Баланс між відвертістю та ввічливістю є ключовим орієнтиром етичного мовлення.

Український медіадискурс останніх років демонструє здатність професійної спільноти до адаптації: активізується діяльність органів саморегуляції (зокрема КЖЕ), розвиваються просвітницькі ініціативи медіа-НУО, а в редакціях запроваджуються внутрішні етичні регламенти, зокрема щодо онлайн-комунікації. Зростає і суспільний інтерес до теми, що підтверджується активною реакцією аудиторії на випадки порушень мовленнєвої етики. Відтак дотримання мовленнєво-етичних норм виступає не лише моральною вимогою, а й прагматичним чинником збереження довіри та лояльності медіаспоживача.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі трансформацій мовленнєвих практик журналістів у цифровому середовищі, розробленні нормативно-етичних моделей регулювання публічної комунікації та вивченні впливу цифрових технологій на формування мовної культури в медіадискурсі.

Література:

1. Агарков О.А. Індивідуальність в цифрову епоху: як соціальні мережі впливають на самоідентифікацію та соціальну поведінку особистості. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2023. Вип. 1. С. 73–78.

2. Гуревич Р., Коношевський Л., Опушко Н., «Цифровізація освіти сучасного суспільства: проблеми, досвід, перспективи». *Онтологічний дискурс.* 2022. Вип. 3-4. С. 222–46.

3. Данильян О. Г., Дзьобань О.П. Трансформації цінностей в інформаційному суспільстві: багатовимірність та різнопорядковість. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія.* 2020. № 3 (46). С. 28–43.

4. Жорнокуй У. В., Коваленко Н.А., Малиш М.М. Культура мовлення як основа професійної діяльності журналіста. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Том 35 (74) № 6. С. 401 – 407.

5. КЖЕ розробила рекомендації для журналістів щодо поведінки в соцмережах. *Детектор медіа.* URL: https://detector.media/community/article/183666/2020-12-28-kzhe-rozrobyla-rekomendatsii-dlya-zhurnalistiv-shchodo-povedinky-v-sotsmerezhakh/# (дата звернення: 10.04.2025).

6. Кодекс етики. Комісія з журналістської етики від 12 грудня 2013 р. URL: https://cje.org.ua/ethics-codex/ (дата звернення: 10.04.2025).

7. Ненормативна лексика в українських медіа: як лайка потрапляє в журналістські матеріали і наскільки це етично. *Інститут масової інформації (IMI). Дослідження професійних стандартів*. 2023. URL: https://imi.org.ua/monitorings/nenormatyvna-leksyka-v-ukrayinskyh-media-yak-lajka-potraplyaye-v-zhurnalistski-materialy-i66091 (дата звернення: 10.04.2025).

8. Мова ворожнечі у воєнний час: нова реальність чи загроза стандартам? 2025. URL: https://nsju.org/novini/mova-vorozhnechi-u-voyennyj-chas-nova-realnist-chy-zagroza-standartam/# (дата звернення: 10.04.2025).

9. Холод І. В., Калініченко Т. М. Вплив цифрових технологій на мовні норми та стилістику в умовах трансформації комунікації у нових медіа. *Вісник гуманітарних наук*, 2024. Вип. 1. № 1: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgn_2024_1_5

10. Шебештян Я. М. Культура мовлення медійника: навчально-методичні матеріали. Ужгород: УжНУ, 2024. 59 с.

11. Шумицька Г. Сучасне інформаційне мовлення у контексті етичних проблем журналістики. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Філологія. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла»,* 2009. Вип. 20. С. 102–106

References

1. Aharkov O.A. (2023) Indyvidualnist v tsyfrovu epokhu: yak sotsialni merezhy vplyvaiut na samoidentyfikatsiiu ta sotsialnu povedinku osobystosti [Individuality in the digital age: how social networks affect self-identification and social behavior of an individual.]. *Dniprovskyi naukovyi chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava,* 1, 73–78. [in Ukrainian].

2. Hurevych R., Konoshevskyi L., Opushko N. (2022) «Tsyfrovizatsiia osvity suchasnoho suspilstva: problemy, dosvid, perspektyvy» [Digitalization of Education in Modern Society: Problems, Experience, Prospects]. *Ontolohichnyi dyskurs,* 3-4, 222–246. [in Ukrainian].

3. Danylian O. H., Dzoban O.P. (2020) Transformatsii tsinnostei v informatsiinomu suspilstvi: bahatovymirnist ta riznoporiadkovist [Transformations of Values in the Information Society: Multidimensionality and Multi-Order]. *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Seriia: Filosofiia,* 3 (46), 28–43. [in Ukrainian].

4. Zhornokui U. V., Kovalenko N.A., Malysh M.M. (2024) Kultura movlennia yak osnova profesiinoi diialnosti zhurnalista [Speech culture as the basis of a journalist's professional activity]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka.* 2024. Tom 35 (74) № 6. S. 401 – 407. [in Ukrainian].

5. KZhE rozrobyla rekomendatsii dlia zhurnalistiv shchodo povedinky v sotsmerezhakh [KZH has developed recommendations for journalists regarding behavior in social networks]. *Detektor media.* URL: https://detector.media/community/article/183666/2020-12-28-kzhe-rozrobyla-rekomendatsii-dlya-zhurnalistiv-shchodo-povedinky-v-sotsmerezhakh/# (data zvernennia: 10.04.2025). [in Ukrainian].

6. Kodeks etyky (2013) [Code of Ethics]. Komisiia z zhurnalistskoi etyky vid 12 hrudnia 2013 r. URL: https://cje.org.ua/ethics-codex/ (data zvernennia: 10.04.2025). [in Ukrainian].

7. Nenormatyvna leksyka v ukrainskykh media: yak laika potrapliaie v zhurnalistski materialy i naskilky tse etychno [Offensive language in Ukrainian media: how swearing gets into journalistic materials and how ethical it is]. *Instytut masovoi informatsii (IMI). Doslidzhennia profesiinykh standartiv.* 2023. URL: https://imi.org.ua/monitorings/nenormatyvna-leksyka-v-ukrayinskyh-media-yak-lajka-potraplyaye-v-zhurnalistski-materialy-i66091 (data zvernennia: 10.04.2025). [in Ukrainian].

8. Mova vorozhnechi u voiennyi chas: nova realnist chy zahroza standartam? [Hate speech in wartime: a new reality or a threat to standards?] 2025. URL: https://nsju.org/novini/mova-vorozhnechi-u-voyennyj-chas-nova-realnist-chy-zagroza-standartam/# (data zvernennia: 10.04.2025). [in Ukrainian].

9. Kholod I. V., Kalinichenko T. M. (2024) Vplyv tsyfrovykh tekhnolohii na movni normy ta stylistyku v umovakh transformatsii komunikatsii u novykh media [The influence of digital technologies on language norms and stylistics in the context of the transformation of communication in new media]. *Visnyk humanitarnykh nauk*, 1 (1): URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgn_2024_1_5 [in Ukrainian].

10. Shebeshtian Ya. M. (2024) Kultura movlennia mediinyka: navchalno-metodychni materialy [The culture of media professionals: educational and methodological materials]. Uzhhorod: UzhNU. [in Ukrainian].

11. Shumytska H. (2009) Suchasne informatsiine movlennia u konteksti etychnykh problem zhurnalistyky [Modern information broadcasting in the context of ethical problems of journalism]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu : Seriia: Filolohiia.* Uzhhorod: Vydavnytstvo UzhNU «Hoverla», 20, 102–106 [in Ukrainian].